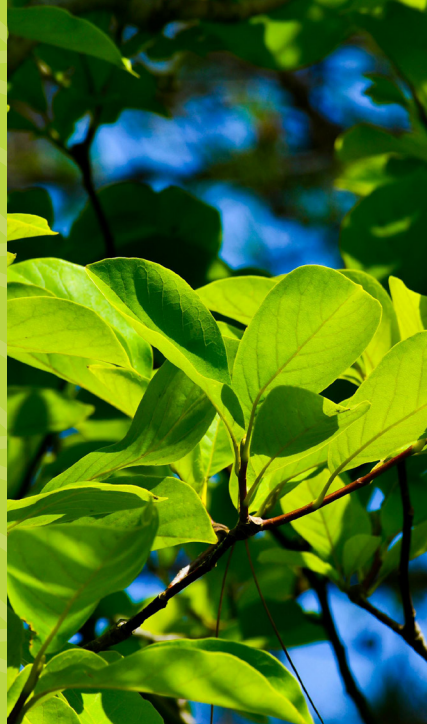

Zeleno novinarstvo
oblikuje *budućnost*

Podržano kroz program: „Podrška jačanju održivog i višespratnog upravljanja šumama radi poboljšanja životnih uslova u ruralnim područjima i rešavanja klimatskih promena na Kosovu“, koji sprovodi Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO), a finansiraju EU i Švedska.

PRIRUČNIK ZA ZELENO NOVINARSTVO

Behare
Bajraktari

Funded by
the European Union

Sweden
Sverige

Ova publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku Evropske unije. Njegov sadržaj je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Evropske unije."

Autori

Behare Bajraktari
Shahin Berisha

Urednik i predavač

Mentor Haliti

Grafički i logo dizajn

Eurona Thaçi

Prevod na engleski i srpski

Mentor Haliti

PODRŠKA

Organizacija za hranu i poljoprivredu/FAO

Izdavač

“Lena Graphic”

UVOD U „PRIRUČNIK ZA ZELENO NOVINARSTVO“

[The manual is not a book about environmental science, but a journalism book about the environment!]

„Priručnik za Zeleno novinarstvo“ je vodič za poziv novinara u ekološkim vremenima kada je zaštita prirode postala globalni zahtev. Dakle, ovaj priručnik nije neka knjiga o nauci o životnoj sredini, već knjiga o novinarstvu, informisanju i podizanju svesti o pitanjima životne sredine.

Ovo nije knjiga, kako mislimo, o „globalnom zagrevanju“, jer ne pokušava da objasni živi svet ili biljni svet, već je mala edukativna, školska knjiga, posebno informativna knjiga o hitnosti upoznavanja različitih aspekata životne sredine, prirodnih pojava koje utiču na planetu, kao i onih o izazovima zaštite života na Zemlji, iz perspektive „Zelenog novinarstva“, pojma, obaveze i profesije, to je, za novi vek, etika koja proizilazi iz sprovođenja ovih prioriteta sumiranih u „Zelenoj agendi“, sporazumu koji je već uključio aktere, institucije i vlade razvijenih evropskih, zapadnih i svetskih zemalja.

„Priručnik za Zeleno novinarstvo“ je namenjen školama, studentima novinarstva, onima koji će pisati o pitanjima životne sredine, mogu ga koristiti i fakulteti, odseci i univerziteti novinarstva kako bi se upoznali sa problemima sa kojima se suočava priroda i ulogom novinara koju im ovaj sukob namesti, kao i razni subjekti koji imaju za cilj da se zalažu za prirodu, živi svet i životnu sredinu, ministarski kabineti i državne institucije svuda. Knjiga koja će biti korisna portparolima, kancelarijama za odnose sa javnošću i vladama tokom njihovih neophodnih sastanaka o pitanjima životne sredine u budućnosti.

Behare Bajraktari

ŠEST PITANJA NOVINARSTVA

KO

Zeleno novinarstvo: Preciznije nazvano ekološko novinarstvo, to je specijalizovana oblast izveštavanja koja se fokusira na pitanja vezana za prirodni i urbani svet i uticaj ljudskih aktivnosti na njega. U suštini, zeleno novinarstvo ima za cilj da informiše, obrazuje i inspiriše akcije za zaštitu životne sredine.

GDE

Životna sredina i biodiverzitet: Fokus na ekološka pitanja, uključujući klimatske promene, gubitak biodiverziteta, zagađenje, krčenje šuma i održivi razvoj.

KADA

Problemi životne sredine: Ekološki novinari istražuju i izveštavaju, pružajući tačne i pouzdane informacije javnosti, posebno o globalnom zagrevanju, klimatskim promenama i efektu staklene bašte.

ŠTA

Istraživanje i izveštavanje: Sa rastućom hitnošću klimatskih promena i drugih ekoloških kriza, zeleno novinarstvo postaje sve važnije na globalnom nivou.

KAKO

Pozivanje ljudi na odgovornost: Ekološko novinarstvo igra ključnu ulogu u pozivanju vlada, korporacija i pojedinaca na odgovornost za njihove ekološke postupke. Često je potrebno dubinsko razumevanje naučnih koncepata da bi se tačno prenela složena ekološka pitanja.

ZAŠTO

Podizanje svesti: Primarni cilj je podizanje javne svesti i informisanja o ekološkim problemima i njihovim posledicama.

1. OSNOVE NOVINARSTVA

1.1 Osnove novinarstva

- **Osnove:** Novinarstvo je proces prikupljanja, analiziranja i predstavljanja informacija kao vesti. Cilj mu je da informiše javnost o aktuelnim događajima, problemima i trendovima.
- **Ključni principi:** Novinarska etika teži tačnosti, nepristrasnosti, pravičnosti i transparentnosti.
- **Oblici:** Novinarstvo može imati mnogo oblika, uključujući:
- **Štampa:** Novine, časopisi, periodične publikacije, naučni izdanja itd.
- **Emitovanje:** televizija, radio, internet.
- **Onlajn:** veb stranice, blogovi, društvene mreže, podcasti.
- **Istraživačko:** Detaljno izveštavanje o složenim pitanjima.

Mediji

- **Definicija:** Mediji se odnose na različite kanale ili platforme koje se koriste za komuniciranje informacija širokoj publici. Ovo uključuje i tradicionalne formate (kao što su novine i TV) i novije digitalne platforme.
- **Masovni mediji:** Osmišljeni da dosegnu široku publiku (npr. televizija, radio, glavne novine).
- **Profilisani mediji:** Fokusirani na određenu interesnu grupu (npr. časopisi o hobima, specijalizovani veb-sajtovi).
- **Društvene mreže:** Platforme na kojima korisnici kreiraju i dele sadržaj (npr. Fejsbuk, Tviter).

Televizija

- **Vesti:** Televizijske vesti se posebno odnose na televizijske kanale ili programe posvećene emitovanju vesti i aktuelnih događaja.
- Televizijske vesti mogu da uključuju:
- **24-časovni novinski kanali:** Kontinuirano ažurirano izveštavanje o novinskim događajima
- **Vesti:** Redovni segmenti u okviru šireg televizijskog programa
- **Televizijske hronike:** Detaljni izveštaji i analize o određenim temama.
- **Dokumentarci:** Duži programi koji istražuju određeno pitanje.

Važna razmatranja

- **Evolucija:** Medijski pejzaž se stalno menja sa porastom digitalnih platformi i padom tradicionalnih formata.
- **PristrASNOST:** Svi izvori vesti imaju određeni stepen pristrasnosti. Važno je biti svestan mogućih predrasuda i tražiti različite perspektive.
- **Kritičko razmišljanje:** Neophodno je biti kritički posmatrač vesti i medija, procenjujući kredibilitet izvora i predstavljenih informacija.

1.2 Šta je zeleno novinarstvo?

Zeleno novinarstvo je u suštini drugi termin za ekološko novinarstvo. Odnosi se na praksu izveštavanja o pitanjima životne sredine, uključujući:

- **Klimatske promene:** Ovo je glavni fokus, koji pokriva teme kao što su globalno zagrevanje, emisije gasova staklene bašte i uticaji klimatskih promena na ekosisteme i ljudska društva.
- **Zagađenje:** Izveštavanje o zagađenju vazduha, vode i zemljišta, uključujući izvore, posledice i moguća rešenja.
- **Zaštita prirode:** Obuhvata napore za zaštitu ugroženih vrsta, očuvanje prirodnih staništa i promociju održivog upravljanja resursima.
- **Politika zaštite životne sredine:** Analiziranje i izveštavanje o zakonima, propisima i politikama iz oblasti zaštite životne sredine na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.
- **Ekološka pravda:** Ispitivanje kako ekološki problemi nesrazmerno utiču na marginalizovane zajednice i zalaganje za pravedna rešenja.

1.3 Ključni aspekti zelenog novinarstva

- **Naučna tačnost:** Zahteva od novinara da imaju solidno znanje o nauci o životnoj sredini i da tačno prenose složene informacije javnosti.
- **Istraživačko novinarstvo:** Često podrazumeva detaljna istraživanja ekoloških problema, otkrivajući nezakonite radnje korporacija ili vlada.
- **Pripovedanje:** Efikasno zeleno novinarstvo koristi ubedljive narative kako bi angažovalo publiku i učinilo ekološke probleme dostupnim publici.
- **Orijentisano na rešenja:** Iako naglašava probleme, fokusira se i na moguća rešenja i promoviše pozitivne promene.

1.4 Značaj zelenog novinarstva

- **Podizanje svesti:** Obrazuje javnost o kritičnim ekološkim problemima i njihovim potencijalnim posledicama.
- **Pozivanje vlasti na odgovornost:** Ispituje postupke vlada, korporacija i pojedinaca koji utiču na životnu sredinu.
- **Inspirativno delovanje:** Može motivisati pojedince i zajednice da preduzmu akcije kako bi zaštitili životnu sredinu. Zeleno novinarstvo igra ključnu ulogu u informisanju javnog diskursa i pokretanju pozitivnih promena po pitanjima životne sredine.

2. ZELENO NOVINARSTVO I PITANJA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

2.1 Planetarni zagađivači

Definisanje zagađenja je složeno jer zagađenje poprima mnogo oblika (vazduh, voda, zemljište, buka, svetlost) i dolazi iz različitih izvora (industrija, poljoprivreda, saobraćaj, domaćinstva). Štaviše, uticaj zagađenja varira u zavisnosti od specifičnih zagađivača, njihove koncentracije i životne sredine na koju utiču.

Međutim, evo nekih važnih izvora i vrsta zagađenja koji u velikoj meri doprinose globalnim ekološkim problemima:

- **Industrija fosilnih goriva:** Ovo uključuje kompanije koje se bave vađenjem, preradom i distribucijom uglja, nafte i prirodnog gasa. Oni su glavni doprinosioci emisiji gasova staklene bašte, zagađenju vazduha i zagađenju vode.
- **Industrijska poljoprivreda:** Poljoprivredne prakse velikih razmera često se oslanjaju na hemijska đubriva i pesticide, što dovodi do zagađenja zemljišta i vode. Stoka doprinosi emisiji gasova staklene bašte i krčenju šuma.
- **Transportni sektor:** Automobili, kamioni, brodovi i avioni ispuštaju značajne količine zagađivača vazduha i gasova staklene bašte.
- **Proizvodnja plastike i otpad:** Proizvodnja plastike u velikoj meri zavisi od fosilnih goriva i ispušta štetne hemikalije u životnu sredinu. Plastični otpad zagađuje zemljište i okeane, šteteći divljim životinjama i ekosistemima.

- **Industrija brze mode:** Brza proizvodnja i potrošnja odeće u ovoj industriji dovodi do prekomernog otpada, zagađenja vode i emisije gasova staklene bašte.
- **Proizvodnja hemikalija:** Proizvodnja hemikalija može ispuštati toksične supstance u vazduh, vodu i zemljište, što predstavlja rizik po ljudsko zdravlje i životnu sredinu.
- **Rudarstvo i vađenje resursa:** Rudarske operacije mogu izazvati eroziju zemljišta, zagađenje vode i uništavanje staništa.
- **Krčenje šuma:** Krčenje šuma za poljoprivredu, seču šuma ili urbanizaciju doprinosi klimatskim promenama, gubitku biodiverziteta i eroziji zemljišta.
- **Urbanizacija i upravljanje otpadom:** Gradovi u razvoju stvaraju velike količine otpada, koji može zagađiti zemljište, vodu i vazduh ako se njime ne upravlja pravilno.
- **Konzumerizam i prekomerna potrošnja:** Naš savremeni način života prekomerne potrošnje pokreće potražnju za vađenjem resursa, proizvodnjom i transportom, što sve doprinosi zagađenju. Važno je napomenuti da ovo nije iscrpan spisak i da postoji mnogo drugih izvora i vrsta zagađenja. Rešavanje ovih izazova zahteva višestranu pristup koji uključuje pojedince, industriju, vladu i međunarodnu saradnju.

2.2 Odgovornosti razvijenih zemalja

Industrijalne zemlje snose značajnu odgovornost za rešavanje klimatskih promena, zagađenja vazduha i stabilnosti voda zbog svojih istorijski visokih emisija i potrošnje resursa. Njihove dužnosti se mogu sumirati na sledeći način:

Preduzetništvo

- **Smanjenje emisije gasova staklene bašte:** Prelazak na čiste, obnovljive izvore energije, poboljšanje energetske efikasnosti i ulaganje u tehnologije za hvatanje i skladištenje ugljenika.
- **Postavljanje ambicioznih ciljeva:** Postavljanje i pridržavanje naučno zasnovanih ciljeva smanjenja emisija, u skladu sa ciljevima Pariskog sporazuma.
- **Sprovođenje politike:** Sprovođenje politika koje podstiču smanjenje emisija, kao što su određivanje cena ugljenika, propisi i podsticaji za zelene tehnologije.

Podešavanje

- **Finansijska pomoć:** Pružanje finansijske i tehničke podrške zemljama u razvoju za mere prilagođavanja klimatskim promenama.
- **Transfer tehnologije:** Olakšavanje transfera čistih tehnologija zemljama u razvoju radi podrške njihovom održivom razvoju.
- **Izgradnja kapaciteta:** Pomaganje zemljama u razvoju da izgrade svoje kapacitete za procenu klimatskih rizika i sprovođenje strategija prilagođavanja.

Vazduh

- **Smanjenje emisija:** Sprovođenje strožih propisa o industrijskim emisijama i promovisanje čistijih opcija za transport.
- **Ulaganje u istraživanje:** finansiranje istraživanja i razvoja čistijih tehnologija i mera za kontrolu zagađenja vazduha.
- **Međunarodna saradnja:** Saradnja sa drugim zemljama u rešavanju problema prekograničnog zagađenja vazduha.

Voda

- **Održivo upravljanje vodama:** Promovisanje efikasnog korišćenja vode u poljoprivredi, industriji i domaćinstvima.
- **Zaštita vodnih resursa:** Sprovođenje mera za zaštitu

i obnavljanje kvaliteta vode, sprečavanje zagađenja vode i održivo upravljanje vodnim resursima.

- **Međunarodna saradnja:** Saradnja sa drugim zemljama radi rešavanja zajedničkih izazova u vezi sa vodnim resursima i promocije prekograničnog upravljanja vodama.

Liderstvo i saradnja

- **Vođenje primerom:** Demonstriranje liderstva u klimatskim akcijama postavljanjem ambicioznih ciljeva i sprovođenjem efikasnih politika.
- **Međunarodna saradnja:** Aktivno učešće u međunarodnim pregovorima o klimi i saradnja sa drugim zemljama radi postizanja globalnih klimatskih ciljeva.
- **Podrška zemljama u razvoju:** Pružanje finansijske i tehničke pomoći zemljama u razvoju kako bi se podržale njihove napore u borbi protiv klimatskih promena. Ovi zadaci su međusobno povezani i zahtevaju sveobuhvatan pristup. Industrijalne zemlje moraju preduzeti hitne i odlučne mere kako bi se rešili problemi klimatskih promena, zagađenja vazduha i stabilnosti vode kako bi se osigurala održiva budućnost za sve.

2.3 Međunarodni sporazumi, dokumenti i obaveze

Postoje brojni međunarodni sporazumi i dokumenti usmereni na rešavanje problema zagađenja vazduha i vode, krčenja šuma, klimatskih promena i globalnog zagrevanja. Evo nekih od najvažnijih:

Ključni dokumenti i sporazumi

- **Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC):** Usvojena 1992. godine, ovaj ugovor pruža opšti okvir za međunarodne napore u borbi protiv klimatskih promena. Postavlja cilj stabilizacije

koncentracija gasova staklene bašte u atmosferi na nivou koji bi sprečio opasno antropogeno mešanje u klimatski sistem.

- **Kjoto protokol:** Usvojen 1997. godine, ovaj protokol UNFCCC-a postavlja obavezujuće ciljeve smanjenja emisija za razvijene zemlje. Bio je to prvi međunarodni sporazum koji je to učinio i uspostavio princip „zajedničkih, ali diferenciranih odgovornosti“.

- **Pariski sporazum:** Usvojen 2015. godine, ovaj sporazum se nadovezuje na UNFCCC i ima za cilj jačanje globalnog odgovora na klimatske promene. Cilj je da se porast globalne temperature u ovom veku održi znatno ispod 2 stepena Celzijusa iznad predindustrijskih nivoa i da se ulože naponi da se porast temperature ograniči na 1,5 stepeni Celzijusa.
- **Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač:** Usvojen 1987. godine, ovaj protokol ima za cilj postepeno ukidanje proizvodnje i potrošnje supstanci koje oštećuju ozonski omotač, a koje takođe doprinose klimatskim promenama.
- **Konvencija o biološkoj raznovrsnosti:** Usvojena 1992. godine, ova konvencija ima za cilj očuvanje biološke raznovrsnosti, održivo korišćenje njenih komponenti i pravednu i ravnopravnu podelu koristi koje proizilaze iz korišćenja genetskih resursa. Krčenje šuma je velika pretnja biodiverzitetu i ova konvencija promovira održivo upravljanje šumama.
- **Orhuska konvencija:** Konvencija Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu (UNECE) o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima životne sredine usvojena je 25. juna 1998. godine u danskom gradu Orhusu, na Četvrtoj ministarskoj konferenciji o životnoj sredini za Evropu. Stupila je na snagu 30. oktobra 2001. godine. Arhuska konvencija utvrđuje niz prava za pojedince i organizacije civilnog društva u vezi sa životnom sredinom. To je glavni međunarodni sporazum o ekološkoj demokratiji. Orhuska konvencija štiti pravo svake osobe da živi u zdravoj životnoj sredini.

2.4 Konstitutivna tela i samiti

- **Konferencija strana (COP):** Najviše telo za donošenje odluka UNFCCC-a, koje se sastaje godišnje kako bi procenilo napredak u rešavanju klimatskih promena. Glavne konferencije stranaka uključuju COP3 (Kjoto, 1997), COP15 (Kopenhagen, 2009) i COP21 (Pariz, 2015).
- **Međuvladin panel o klimatskim promenama (IPCC):** Osnovan 1988. godine, ovo telo procenjuje naučna istraživanja vezana za klimatske promene. Njegovi izveštaji pružaju glavni doprinos međunarodnim pregovorima o klimatskim promenama.

- **Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP):** Osnovan 1972. godine, ovaj program pruža liderstvo i podstiče partnerstvo u upravljanju životnom sredinom inspirišući, informišući i omogućavajući nacijama i ljudima da poboljšaju sopstveni kvalitet života bez ugrožavanja kvaliteta života budućih generacija.
- **Svetski samit o održivom razvoju:** Održan u Johaneshburgu 2002. godine, ovaj samit je ponovo potvrdio posvećenost održivom razvoju i prepoznao važnost rešavanja ekoloških problema kao što su zagađenje, krčenje šuma i klimatske promene.

Ostali relevantni dokumenti i inicijative:

- **Agenda za održivi razvoj do 2030. godine:** Usvojena od strane

Ujedinjenih nacija 2015. godine, ova agenda postavlja 17 ciljeva održivog razvoja (COR), uključujući ciljeve vezane za čistu vodu i sanitaciju, odgovornu potrošnju i proizvodnju, klimatske akcije i život na kopnu.

- **Nova urbana agenda:** Usvojena 2016. godine, ova agenda pruža globalni okvir za održivi urbani razvoj, prepoznajući ulogu gradova u rešavanju klimatskih promena i drugih ekoloških izazova. Ovo nije iscrpan spisak, ali obuhvata mnoge od najvažnijih dokumenata, tela i samite koji se odnose na borbu protiv zagađenja vazduha i vode, krčenja šuma, klimatskih promena i globalnog zagrevanja. Ovi naponi predstavljaju globalnu posvećenost rešavanju ovih hitnih ekoloških izazova i radu na održivijoj budućnosti.

3. KARAKTERISTIKE GLOBALNOG ZAGREVANJA

3.1 Krčenje šuma

Krčenje šuma se dešava iz više složenih i međusobno povezanih razloga. Evo nekih od glavnih pokretača:

- **Poljoprivreda:** Ovo je najveći pokretač deforestacije na globalnom nivou. Šume se seku za poljoprivredno zemljište radi uzgoja useva za hranu kao što su soja, palmino ulje i kafa, ili za pašnjake stoke. Potražnja za ovom robom je vođena našim obrascima potrošnje, uključujući konzumiranje crvenog mesa i upotrebu palminog ulja u mnogim proizvodima.
- **Vađenje drveta:** Drveće se seče zbog građe, celuloze i ogrevnog drveta. Drvo se koristi u građevinarstvu i nameštaju, dok se celuloza koristi za proizvodnju papira. Ogrevno drvo je i dalje glavni izvor energije u mnogim zemljama u razvoju. Nelegalna seča šuma takođe doprinosi krčenju šuma.
- **Razvoj infrastrukture:** Izgradnja puteva, brana, rudnika i druge infrastrukture zahteva krčenje zemljišta, što često uključuje krčenje šuma. Ovo takođe otvara ranije nepristupačna područja za dalju eksploataciju.
- **Urbanizacija:** Kako gradovi rastu, oni se šire u okolna područja, što često dovodi do krčenja šuma kako bi se napravio prostor za stanovanje, poslovanje i infrastrukturu.
- **Požari:** Dok se neki požari javljaju prirodno, mnoge izazivaju ljudi kako bi očistili zemljište za poljoprivredu ili druge svrhe. Ovi požari se mogu nekontrolisano širiti i uništiti velike površine šuma.
- **Klimatske promene:** Klimatske promene mogu pogoršati deforestaciju povećavajući učestalost i intenzitet suša, požara i pojave štetočina, što može oslabiti i ubiti drveće.

Zaštita šuma

- Neke zemlje imaju značajnu drvenu industriju koja doprinosi njihovim ekonomijama, ali to zavisi od kontinuirane deforestacije. Međutim, to

su često kratkoročne koristi. Krčenje šuma može dovesti do erozije zemljišta, problema sa vodom, gubitka ekosistemskih usluga i dugoročnih ekonomskih posledica.

3.2 Od efekta staklene bašte do klimatskih promena

Važno je razumeti da su globalno zagrevanje, klimatske promene i efekat staklene bašte međusobno povezani.

Efekat staklene bašte je prirodni proces koji se pojačava ljudskim aktivnostima, što dovodi do globalnog zagrevanja, što zauzvrat pokreće klimatske promene. Evo deset istaknutih znakova i fenomena:

- **Rastuće globalne temperature:** Ovo je najosnovniji znak. Prosečne globalne temperature stalno rastu, kako na kopnu tako i u okeanima.
- **Topljenje glečera i ledenih pokrivača:** Glečeri širom sveta se smanjuju, a ogromni ledeni pokrivači na Grenlandu i Antarktiku gube masu ubrzanom brzinom.
- **Porast nivoa mora:** Kako se glečeri tope, a okeanska voda zagreva i širi, nivo mora raste, ugrožavajući priobalne zajednice.
- **Zakiseljavanje okeana:** Povećani atmosferski ugljen-dioksid apsorbuju okeani, čineći ih kiselijim, što šteti morskom životu, posebno

koralnim grebenima.

- **Promene u obrascima padavina:** Neka područja doživljavaju intenzivnije padavine i poplave, dok druga pate od dugotrajnih suša.
- **Povećana učestalost i intenzitet ekstremnih vremenskih događaja:** Ovo uključuje češće i intenzivnije toplotne talase, uragane, požare i poplave.
- **Promene u rasprostranjenosti biljaka i životinja:** Vrste migriraju u nova područja jer njihova tradicionalna staništa postaju nepogodna zbog promenljivih temperatura.
- **Smanjenje leda Arktičkog okeana:** Obim leda Arktičkog okeana se brzo smanjuje, posebno tokom letnjih meseci.
- **Topljenje permafrosta:** U arktičkim regionima, permafrost se topi, oslobađajući zarobljeni metan, snažan gas staklene bašte, u atmosferu.

- **Povećana pojava šumskih požara:** Zbog viših temperatura i sušnijih uslova, šumski požari se javljaju češće i spaljuju veće površine. Ovi znaci su međusobno povezani i pojačavaju jedni druge,

pružajući ubedljiv dokaz o brznoj promenljivoj klimi.

3.3 „El Ninjo“

„El Ninjo“ je klimatski obrazac koji opisuje neobično zagrevanje površinskih voda u centralnom i istočnom tropskom Tihom okeanu. Evo rezimea šta to znači.

- **Zagrevanje okeana:** Obično pasati duvaju ka zapadu preko tropskog Pacifika, gurajući toplu površinsku vodu prema Aziji i Australiji. Tokom fenomena El Ninjo, ovi vetrovi slabe ili se čak okreću, omogućavajući toploj vodi da se širi na istok, ka Americi.
- **Globalni uticaji:** Ova promena temperature okeana ima značajan uticaj na globalne vremenske obrasce.
- **Može dovesti do:** Povećane količine padavina u nekim područjima, kao što su delovi Južne Amerike i južni deo Sjedinjenih Država.
- Suše u drugim regionima, kao što su Australija i delovi jugoistočne Azije.
- Promene u temperaturnim obrascima širom sveta.
- **ENSO:** El Ninjo je deo većeg klimatskog fenomena koji

se naziva El Ninjo–Južna oscilacija (ENSO).

- **ENSO ima tri faze:** El Ninjo, La Ninjo (suprotnost od El Ninjoa, koju karakterišu temperature okeana hladnije od proseka) i neutralna faza.
- **Poreklo imena:** Ime „El Ninjo“, špansko, potiče od južnoameričkih ribara koji su primetili neobično tople vode oko Božića. U suštini, El Ninjo je prirodna klimatska varijacija koja može imati široko rasprostranjen i značajan uticaj na vreme širom sveta.
- Topljenje glacijalnih rezervi predstavlja dva velika, međusobno povezana problema: gubitak slatke vode i porast nivoa mora. Teško je definitivno reći šta je „veće“, jer oba imaju duboke i dalekosežne posledice. Evo rezimea koji će pomoći da se razume važnost svakog od njih.

3.4 Gubitak sveže vode

- **Regionalni uticaji:** Mnoge zajednice, posebno u planinskim regionima, oslanjaju se na vodu od otopljenih glečera za pijaću vodu, navodnjavanje i hidroenergiju. Gubitak ovih glečera direktno ugrožava njihovu bezbednost vode.
- Promene u dostupnosti vode od otopljenih sliva mogu poremetiti ekosisteme i poljoprivredne prakse.
- **Dugoročne implikacije:** Kako se glečeri smanjuju, sezonski tok reka će se menjati, što potencijalno može dovesti do nestašice vode tokom sušnih perioda.
- Ovaj gubitak skladištenja slatke vode ima važne implikacije za buduću dostupnost vode.

3.5 Porast nivoa mora

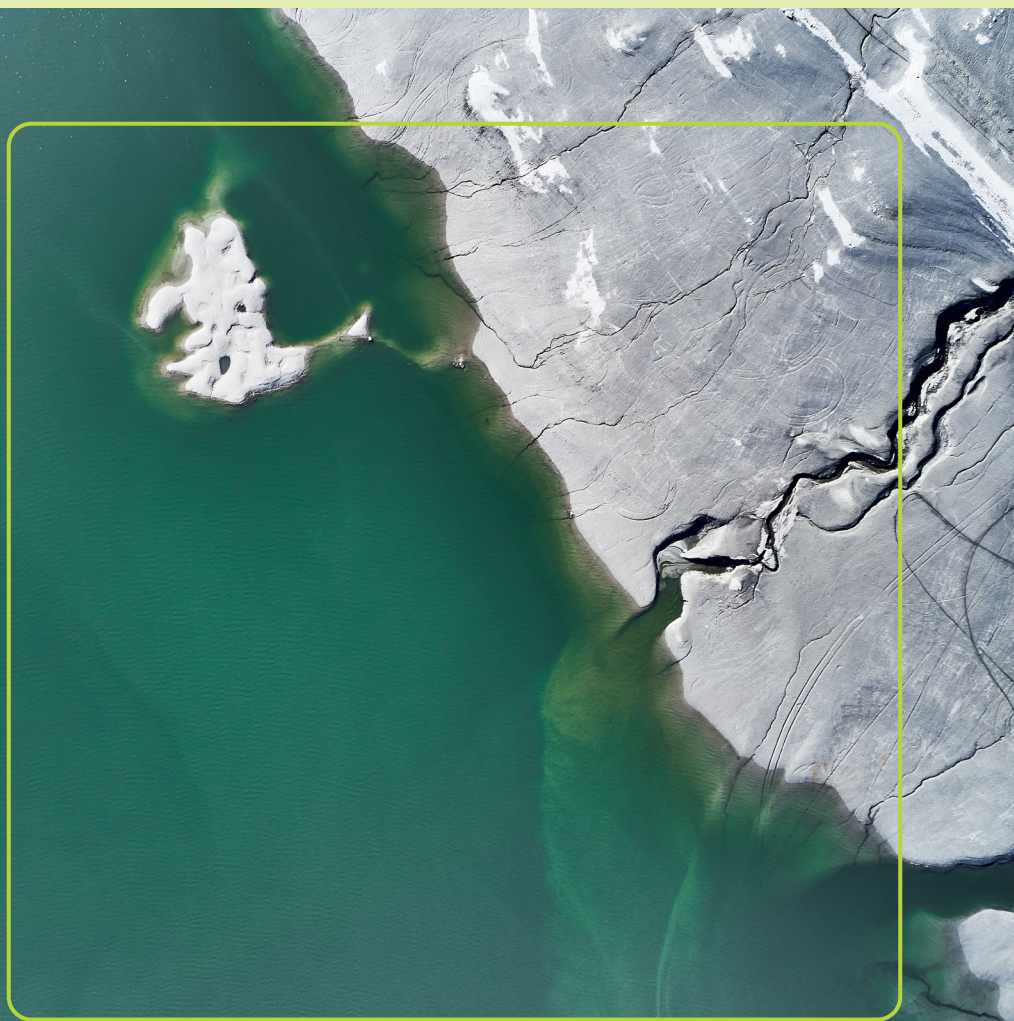
- **Poplave na obali:** Porast nivoa mora ugrožava priobalne zajednice povećanim poplavama, erozijom i prodorom slane vode u izvore slatke vode.
- Nisko ležeće ostrvske nacije su posebno ranjive i suočavaju se sa rizikom od potapanja.
- **Oštećenje ekosistema:** Priobalni ekosistemi, kao što su mangrove i močvare, osetljivi su na porast nivoa mora, što može dovesti do gubitka staništa i smanjenja biodiverziteta.
- **Međusobna povezanost:** Važno je prepoznati da ovi problemi nisu izolovani. Gubitak glečera direktno doprinosi porastu nivoa mora, naravno.

Raseljavanje i ekonomski uticaji:

- Milioni ljudi bi mogli biti raseljeni zbog porasta nivoa mora, što bi dovelo do društvenih i ekonomskih poremećaja.
- Obalna infrastruktura, uključujući luke, puteve i zgrade, biće ugrožena.
- Oba problema pogoršavaju postojeće ranjivosti i stvaraju nove izazove za zajednice i ekosisteme.
- **Zaključno:** I gubitak slatke vode i porast nivoa mora su kritični problemi sa velikim posledicama.

Ozbiljnost svakog problema varira u zavisnosti od regiona i njegovih specifičnih ranjivosti.

Tačnije je reći da su oba izuzetno velika problema, koja su neraskidivo isprepletena.

4. ZELENA AGENDA I NJENI CILJEVI

4.1 Zelena agenda

Zelena agenda je širok pojam koji se odnosi na niz političkih inicijativa i društvenih ciljeva koji nastoje da se reše ekološki izazovi, posebno klimatske promene i održivost.

Zelena agenda obuhvata širok spektar akcija osmišljenih da smanje zagađenje vazduha, vode i zemljišta, razviju poljoprivrednu ekonomiju i zaštite prirodu i druga živa bića.

To često uključuje prelazak na obnovljive izvore energije, poboljšanje energetske efikasnosti i promociju održivog transporta.

Zelena agenda se često povezuje sa inicijativama kao što je „Evropski zeleni plan“, koji definiše ambiciozne ciljeve za klimatsku neutralnost.

Zelena agenda obuhvata širok spektar zainteresovanih strana, uključujući vlade, preduzeća i pojedince.

Koncept se razvija kako se pojavljuju nove naučne informacije i tehnološki napredak. U suštini, Zelena agenda predstavlja globalni napor da se stvori ekološki održivija budućnost.

4.2 “The European Green Deal”

Važno je razumeti da „Evropski zeleni plan“ nije jedinstven, konačan projekat sa konačnim datumom „dostizanja“. Umesto toga, to je široka i kontinuirana inicijativa sa nizom ciljeva i zadataka. Evo rezimea glavnih vremenskih okvira:

Do 2030. godine, ključni srednjocilj je smanjenje neto emisije gasova staklene bašte za najmanje 55% u poređenju sa nivoima iz 1990. godine. Ovo se sprovodi kroz paket zakona „Spreman za 55 godina“.

Do 2050. godine, glavni cilj „Evropskog zelenog plana“ je postizanje klimatske neutralnosti. To znači postizanje ravnoteže između proizvedenih emisija gasova staklene bašte i uklonjenih emisija gasova staklene bašte.

Stoga, umesto jednog datuma postizanja, „Evropski zeleni plan“ podrazumeva kontinuirani proces sprovođenja politika, tehnološkog napretka i društvenih promena.

„Evropski zeleni plan“ je putna mapa sa progresivnim ciljevima.

Cilj klimatske neutralnosti za 2050. godinu je krajnji cilj. Ostvarivanje ovih ciljeva zahteva kontinuirani rad i prilagođavanje novim informacijama, sa vremenskim okvirom za „Evropski zeleni plan“.

4.3 Stubovi Zelene agende

Iako Zelena agenda može imati varijacije u svojoj specifičnoj artikulaciji u zavisnosti od regiona ili organizacije, postoje osnovni stubovi koji se stalno pojavljuju. Evo rezimea zasnovanog na uobičajenim

tumačenjima, posebno na osnovu konteksta inicijativa poput „Zelene agende za Zapadni Balkan“. Generalno, glavni stubovi uključuju:

- **Dekarbonizacija:** Klimatske akcije, energija i mobilnost: Ovo uključuje smanjenje emisije gasova staklene bašte kroz prelazak na obnovljive izvore energije, povećanje energetske efikasnosti i promociju održivog transporta.
- **Cirkularna ekonomija:** Ova ekonomija se fokusira na minimiziranje otpada, maksimiziranje efikasnosti resursa i promociju reciklaže i ponovne upotrebe. Cilj je da se udalji od linearnog modela „uzmi–uradi–stavi“.
- **Sprečavanje zagađenja:** Ovaj stub se bavi zagađenjem vazduha, vode i zemljišta kroz strože propise, čistije tehnologije i poboljšano upravljanje otpadom.
- **Održiva poljoprivreda i proizvodnja hrane:** Ovo promoviše održive poljoprivredne prakse, smanjuje uticaj proizvodnje hrane na životnu sredinu i obezbeđuje bezbednost hrane.
- **Biodiverzitet:** Zaštita i obnavljanje prirode i ekosistema: Ovo se fokusira na očuvanje i obnavljanje prirodnih staništa, zaštitu ugroženih vrsta i unapređenje zdravlja ekosistema.
- **Važno je napomenuti da:** Digitalizacija se često posmatra kao ključni faktor u ostvarivanju ciljeva kroz ove tačke.

Ovi stubovi su međusobno povezani i napredak u jednoj oblasti često podržava napredak u drugima. Baveći se ovim suštinskim oblastima, „Zelena agenda“ ima za cilj stvaranje održivije i ekološki odgovornije budućnosti.

Sporazum EU o „Zelenoj agendi“ trebalo bi da vodi zemlje EU ka neutralizaciji klimatskog uticaja emisija gasova staklene bašte do 2030. godine, dok bi ova neutralizacija u krajnjoj liniji trebalo da doprinese stabilizaciji klime do 2050. godine.

4.4 Sporazum „Zelena agenda za Zapadni Balkan“

Potpisivanje „Sofijske deklaracije“ održano je 10. 11. 2020. godine, kojom su se zemlje regiona obavezale na sprovođenje

dokumenta „Sporazum o zelenoj agendi za Zapadni Balkan“, koji uključuje i Kosovo.

4.5 Kosovo i suočavanje sa zagađenjem

Izveštaj EU o „Zelenoj agendi na Zapadnom Balkanu“ naglašava da je zagađenje vazduha ozbiljno i da se to zagađenje širi van Balkana, gde se nalazi Kosovo.

Ovaj izveštaj naglašava da postoji zagađenje ne samo vazduha, već i vode i reka, kao i brza degradacija polja, voda i šuma.

Takođe se napominje da se svake godine gubi od 20 do 70 hektara obradivog zemljišta. Takođe, iako postoje netaknute reke, one se već uništavaju kao rezultat eksploatacije.

Na Kosovu, u relevantnim međunarodnim izveštajima, ali i od strane „Kosovske agencije za životnu sredinu“, navodi se da zagađenje vazduha nastaje iz ovih razloga:

Ekstremna upotreba uglja za proizvodnju električne energije, upotreba ogrevnog drveta za grejanje koje povećava CO₂, istovremeno utiče na raširenu deforestaciju, kao i na upotrebu vozila za prevoz, posebno pojedinačnih koja imaju visoke, nekontrolisane i neizmerene emisije dioksida i drugih opasnih gasova.

5. POJMOVI

Terminologija koja se koristi u oblasti zaštite životne sredine

Razumevanje terminologije koja se koristi u oblasti zaštite životne sredine je neophodno za svakoga ko se bavi rešavanjem izazova koje predstavljaju klimatske promene i ekološka degradacija. Koncepti i termini objašnjeni u ovom poglavlju pružaju osnovno razumevanje ključnih tema kao što su klimatske promene, globalno zagrevanje, ugljenična neutralnost i obnovljivi izvori energije

Ovi termini nisu važni samo u naučnim diskusijama, već igraju i ključnu ulogu u kreiranju politika, podizanju javne svesti i globalnim akcionim planovima za promociju održive budućnosti. Upoznavanjem sa ovim definicijama, stičemo iskustvo neophodno za efikasno uključivanje u razgovore i inicijative za zaštitu naše planete. Ovo poglavlje služi kao vodič za objašnjenje ovih pojmova, čineći ih pristupačnim i relevantnim svima, od zagovornika životne sredine, zelenih novinara,

kreatora politike i šire javnosti.

- **Klimatske promene:** Dugoročne promene temperature, padavina i drugih aspekata Zemljine klime, obično uzrokovane ljudskim aktivnostima kao što su sagorevanje fosilnih goriva ili krčenje šuma.
- **Globalno zagrevanje:** Povećanje prosečne temperature Zemljine površine usled akumulacije gasova staklene bašte u atmosferi.

- **Gasovi staklene bašte:** Gasovi kao što su ugljen-dioksid (CO_2), metan (CH_4), azot-oksidi (N_2O) i fluorisani gasovi koji zadržavaju toplotu u atmosferi, doprinoseći globalnom zagrevanju.
- **Ugljenični otisak:** Ukupna količina gasova staklene bašte koje direktno ili indirektno emituje pojedinac, organizacija, događaj ili proizvod.
- **Digitalni ugljenični otisak:** Ukupna količina gasova staklene bašte koje direktno ili indirektno emituje pojedinac kao rezultat digitalne aktivnosti.
- **Ugljenična neutralnost:** Postizanje ravnoteže između emisije i apsorpcije ugljen-dioksida iz atmosfere, često kroz kompenzacije ili korišćenje obnovljivih izvora energije.
- **Neto nula:** Smanjenje emisije gasova staklene bašte na nulu ili što bliže nuli, uz kompenzaciju emisija merama kao što je hvatanje ugljenika.
- **Ublažavanje klimatskih promena:** Akcije usmerene na smanjenje ili sprečavanje emisije gasova staklene bašte, kao što su korišćenje obnovljivih izvora energije ili poboljšanje energetske efikasnosti.
- **Prilagođavanje klimatskim promenama:** Društvene ili prirodne aktivnosti za prilagođavanje klimatskim promenama, kao što su izgradnja odbrane od poplava ili gajenje biljaka otpornih na sušu.
- **Obnovljiva energija:** Energija dobijena iz prirodno obnovljivih izvora, kao što su sunce, vetar, voda i geotermalna energija.
- **Fosilni resursi:** Prirodna goriva kao što su ugalj, nafta i prirodni gas. Njihovim sagorevanjem oslobađaju se gasovi staklene bašte.
- **Krčenje šuma:** Masovna seča šuma, često da bi se napravio put za poljoprivredu ili urbani razvoj, povećavajući nivo ugljen-dioksida u atmosferi.
- **Ponori ugljenika:** Šume i okeani, koji apsorbiraju i skladište ugljen-dioksid iz atmosfere, smanjujući njegovu količinu.
- **Otpornost na klimatske promene:** Sposobnost društava, ekosistema ili ekonomija da se oporave i prilagode uticajima klimatskih promena.
- **Porast nivoa mora:** Povećanje prosečnog nivoa svetskih okeana usled topljenja glečera i termičkog širenja izazvanog globalnim zagrevanjem.
- **Biodiverzitet:** Raznolikost života na Zemlji, uključujući vrstan, genetski i ekosistemski raznolikost.
- **Kompenzacija ugljenika:** Investicije u projekte koji smanjuju ili hvataju emisije gasova staklene bašte kako bi se kompenzovale emisije proizvedene na drugim mestima.

SADRŽAJ

UVOD U „PRIRUČNIK ZA ZELENO NOVINARSTVO“	4
SIX QUESTIONS OF JOURNALISM	6
1. ŠTA JE ZELENO NOVINARSTVO I KOJA JE NJEGOVA ULOGA?	8
1.1 Osnove novinarstva	8
1.2 Šta je zeleno novinarstvo?	9
1.3 Ključni aspekti zelenog novinarstva	10
1.4 Značaj zelenog novinarstva	10
2. ZELENO NOVINARSTVO I PITANJA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE	12
2.1 Planetarni zagađivači	12
2.2 Odgovornosti razvijenih zemalja	13
2.3 Međunarodni sporazumi, dokumenti i obaveze	15
2.4 Telo sačinjeno od članica i samiti	16
3. KARAKTERISTIKE GLOBALNOG ZAGREVANJA	18
3.1 Krčenje šuma	18
3.2 Od efekta staklene bašte do klimatskih promena	19
3.3 „El Ninjo“	21
3.4 Gubitak sveže vode	22
3.5 Porast nivoa moral	22
4. ZELENA AGENDA I NJENI CILJEVI	24
4.1 Zelena agenda	24
4.2 Evropski zeleni plan	25
4.3 Stubovi Zelene agende	25
4.4 „Sporazum o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan“	26
4.5 Kosovo i suočavanje sa zagađenjem	27
5. POJMOVI	28
REFERENCE	32

REFERENCE

1. „Terminologija koja se koristi u klimatskim promenama“, Međunarodna unija za zaštitu prirode, 2011
2. „Rečnik termina klimatskih promena“, Agencija za zaštitu životne sredine SAD (EPA), 2017
3. „Ključne definicije i navedena literatura“, Nacionalna uprava za okeane i atmosferu (NOAA)
4. „Termini i definicije klimatskih promena“, Univerzitet Kalifornije
5. commission.europa.eu
6. green-agenda.org
7. undp.org
8. rcc.int
9. esa.int
10. greenagenda.org.au
11. balkanfund.org
12. ammk-rks-net
13. gzk-rks-gov-net
14. momentumgroup.inc
15. blogta.com
16. enlargment.ec.europa.eu
17. networknature.eu

Autori

Behare Bajraktari

Osnivačica zelenog
novinarstva na Kosovu.

Suosnivačica prve specijalizovane platforme za izveštavanje o životnoj sredini – www.bbgreenkosova.com. Suosnivačica Udruženja Zelenih Novinara Kosova. Trenutno je autorka i voditeljka jedinog televizijskog programa o životnoj sredini na Kosovu – RTK Green na RTK-u.

Ima preko 25 godina iskustva u novinarstvu, uključujući radio, televiziju, onlajn medije, kao i autorstvo desetina članaka o društvenim i ekološkim temama objavljenim u domaćim i međunarodnim medijima. Takođe je predavačica iz oblasti komunikacije, novinarstva i odnosa s javnošću.

Jedina je novinarka sa Kosova specijalizovana za izveštavanje o životnoj sredini i klimatskim promenama, i poseduje zajedničku sertifikaciju COPEAM-a, Univerziteta

Uninettuno i Evropske investicione banke. Njena ekspertiza obuhvata izveštavanje o energetske tranziciji, uticaju klimatskih promena na vodu i zelenoj tranziciji.

Nominovana od strane Evropske unije za nagradu „Evropljanin godine“ za pionirski rad i liderstvo u uspostavljanju zelenog novinarstva na Kosovu, kao i za zagovaranje pitanja životne sredine i ljudskih prava, posebno u vezi sa zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu.

Suosnivačica Lokalnog foruma za klimatske akcije (#LoCAF). Obrazovana, sertifikovana i obučena kroz brojne međunarodne programe iz oblasti preduzetništva, životne sredine, novinarstva i medija, uključujući i Institut za konstruktivno novinarstvo u Danskoj, među ostalima.

Autori

Dr. Shahin Berisha

Profesor na Državnom
univerzitetu Arizone.

Dr. Berisha je započeo svoju akademsku karijeru na Univerzitetu u Prištini u oblasti Elektrotehnike. Dobio je prestižnu Fulbright stipendiju, a kasnije je radio kao istraživač u Odeljenju za elektrotehniku na Državnom univerzitetu Arizone od 1991. do 1995. godine. Između 1995. i 2020. godine, dr. Berisha je bio profesor na Gateway Community College-u u Feniksu, Arizona.

Od 2000. godine, on je gostujući profesor na Melikian centru pri Državnom univerzitetu Arizone. U ovoj ulozi, vodio je istraživanja o bezbednosti električnih vozila (EV) i metodama za poboljšanje

dizajna i izgradnje infrastrukture za EV. Autor je ili koautor više od 50 publikacija u prestižnim akademskim časopisima i na međunarodnim naučnim konferencijama.

Od 2000. godine, kroz svoj rad u Melikian centru pri Državnom univerzitetu Arizone, dr. Berisha je doprinosa brojnim međunarodnim razvojnim projektima, uključujući nekoliko grantova koji podržavaju napredak visokog obrazovanja na Kosovu u saradnji sa Univerzitetom u Prištini.

Njegova najnovija naučna interesovanja fokusiraju se na klimatske promene i globalno zagrevanje.

**ASOCIJACIJA ZELENIH
NOVINARA KOSOVA –
AZNK**

PRIRUČNIK ZA ZELENO NOVINARSTVO

Misija Zelenog Novinarstva je jasna: zaštititi životnu sredinu i oblikovati diskurs o održivosti, klimatskim promenama i ekološkoj pravdi. Verujemo da informisani građani pokreću promene, a mi smo ovde da to omogućimo.

U svetu u kojem je životna sredina ugrožena, Zeleno Novinarstvo je glas za istinu, odgovornost i akciju na Kosovu. Kroz istraživačko novinarstvo i moćno pripovedanje, stavljamo životnu sredinu u središte pažnje – informišemo, inspirišemo i mobilizujemo zajednice.

Behare
Bajraktari

Funded by
the European Union

Sweden
Sverige

